

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

2001 metai

1

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2001

1

VILNIUS 2002

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2001

1

VILNIUS 2002

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS
Vilniaus universitetas

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Bronius MAKAUSKAS
Lenkijos MA istorijos institutas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio Universitetas

Redakcinės kolegijos adresas:
Kražių g. 5, 2001 Vilnius
<http://www.crosswinds.net/~istorija/lim.html>

SUKAKTYS

MEČISLOVO JUČO 75-MEČIO SUKAKTIS

„Būti ar nebūti Lietuvai istorijoje“ – šia hamletiška intriguojančia parafraze neeilinį gimtadienį šventęs prof. Mečislovas Jučas pradėjo savo kalbą susitikime, kuris Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Senovės ir vidurinių amžių istorijos katedros bei Lietuvos dailės muziejaus buvo surengtas 2001 m. balandžio 26 d. Vilniaus paveikslų galerijoje. Į jubiliejinį vakarą susirinkę Profesoriaus bičiuliai, kolegos, mokiniai, studentai vos sutilpo buvusių Chodkevičių rūmų didžiojoje mėje. Nors Profesorius jau nuo ankstyvo ryto dalyvavo jam pagerbti skirtuose kituose renginiuose – iškilmingame Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto tarybos posėdyje, Vilniaus universiteto bibliotekos Baltojoje salėje surengtos jo publikacijų ir rankraščių parodos atidaryme, vakare jo veide tebešvietė Profesoriumi būdinga jaunatviška šypsena, pranašavusi ne tik rimtą pašnekesį aktualiais Lietuvos istorijos klausimais, bet ir subtilų pašmaikštavimą tiek praeities, tiek ir dabarties temomis. Akademiškas, išvalgus, nuoseklus ir originalus visuose savo darbuose – studijose, paskaitose, tačiau kuklus ir vengiantis perdėto dėmesio kasdieniniame gyvenime, Profesorius ir jubiliejiniam vakarui pasirinko aktualios diskusijos formą, taip stengdamasis išvengti jubiliejiniams minėjimams būdingo susisentalinimo, dažnai virstančio ekstensyviu dalijimusi atsiminimais.

Jau jubiliejinio vakaro kvietimuose galima buvo susipažinti su prof. M. Jučo pasiūlytos diskusijai temos pagrindinėmis tezėmis. Profesorius pateikė kelias, jo manymu, grėsmingiausias Lietuvos istorijos situacijas, kai tautos ir valstybės egzistencijai buvo iškilę mirtini pavojai – tai vėlyva baltų genčių valstybinė konsolidacija, krikšto ir konfesinės priklausomybės problema, Maskvos valstybės agresijos grėsmė, suartėjimas su Lenkija ir polonizacijos pavojus, XVII a. vidurio ir XVIII a. pradžios karinės demografinės katastrofos, trečiasis Lenkijos-Lietuvos valstybės padalijimas, XIX a. carinės Rusijos spauda ir rusifikacija, XX a. gyventojų netektys ir tremtys, dabarties visuomenės moralinės problemos, pasaulinės globalizacijos ir integracijos procesai. Pažymėjęs visos tautos, praeities valstybininkų ir kultūrininkų išvalgumą šimtmečiais randant išeitis iš gana keblių istorinių situacijų,

Profesorius teigė tikįs ir dabarties bei ateities šviesiomis perspektyvomis. Istorijos mokslas bei kiekvienas jo atstovas, pabrėžė Profesorius, kaip tik ir yra pašauktas padėti išvengti ankstesnių klaidų bei mokyti kurti ateitį.

Prof. M. Jučui davus toną, toliau į diskusiją įsitraukė ir vakare kalbėjo artimiausi jo bendradarbiai, bičiuliai – doc. dr. Irena Valikonytė, akad. prof. habil. dr. Vytautas Merkys, prof. habil. dr. Antanas Tyla, Lietuvos dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys. Į Vokietiją turėjusio išvykti vyskupo dr. Jono Borutos jubiliejiniam vakarui skirtą tekstą perskaitė prof. habil. dr. Vacys Milius. Visi prelegentai savo kalbas buvo padaliję į dvi dalis – prisiminė Jubiliatą, bendrus su juo atliktus darbus ar patirtus nuotykius, taip pat pareiškė savo nuomonę dėl M. Jučo suformuluotų tezių apie Lietuvos šansus tiek būti, tiek nebūti istorijoje. Užsėdėję vakaro pabaigoje susirinkusieji prof. M. Jučo kolegos, bičiuliai, mokiniai, studentai skyrė nuoširdžiausius sveikinimo žodžius visų mylimam ir gerbiamam Profesoriumi, skendėjusiam pavasariųjų gėlių žiedų mariose.

1926 m. balandžio 26 d. gimusio M. Jučo biografiją ir 70-metį pasitikusio mokslininko darbus prieš penkerius metus „Lietuvos istorijos metraštyje“ nušvietė I. Valikonytė, 1997 m. Vilniaus universitetas išleido jos ir Elvyros Matonienės kruopščiai surinktą Profesoriaus darbų bibliografinę rodyklę, kurioje užfiksuota per 300 publikacijų, pateikti duomenys apie Profesoriaus plačią pedagoginę veiklą¹. Ne viena čia pateikta prof. M. Jučo studija yra pelniusi lietuvių istoriografijos klasikos statusą. Dabar reikia pabrėžti, kad per pastaruosius penkerius metus Profesorius – vienas autoritetingiausių Lietuvos istorijos mokslo specialistų, aktyvia pedagogine veikla išugdžiusių kelias mokinių ir studentų kartas, – ne tik nesulėtino savo mokslinio tiriamojo darbo, bet ir dar kartą paliudijo savo ypatingą kruopštumą, pasižymėdamas produktyvia veikla, kurią vainikavo net trys tuo tarpu pasirodžiusios solidžios monografijos. 1999 m. jau ketvirto leidimo sulaukė papildyta ir pakoreguota, aukštai vertinama ir pasaulio mokslininkų dažnai cituojama M. Jučo studija, skirta Žalgirio mūšiu². Po metų pasirodė net dvi solidžios naujos, originalios Profesoriaus monografijos, kurios apibendrina daugelio metų tyrinėjimus ir anksčiau Lietuvoje bei užsienyje publikuotų gausių straipsnių išvadas. Pirmoji knyga skirta

¹ I. Valikonytė, Mečislovas Jučas, *Lietuvos istorijos metraštis, 1996 m.*, Vilnius, 1977, p. 526–528; *Mečislovas Jučas. Bibliografinė rodyklė*, sud. I. Valikonytė ir E. Matonienė, įv. str. I. Valikonytės, Vilnius, 1977. Žr. taip pat: *Mečislovas Jučas. Literatūros rodyklė 1955–1975*, sud. O. Adomonienė, įv. str. V. Merkio ir L. Mulevičiaus, Vilnius, 1976.

² M. Jučas, *Žalgirio mūšis*, Vilnius, 1999. Pirmosios trys monografijos, skirtos Žalgirio mūšiu, laidos pasirodė 1959 m., 1960 m. bei papildyta 1990 m.

Lietuvos ir Lenkijos valstybinių santykių analizei bei Lietuvos valstybingumo raidos problemoms nuo XIV a. pabaigos iki XIX a. pradžios³. Antroji, išleista kaip Lietuvos dailės muziejaus parodos „Krikščionybė Lietuvos mene“ knyga, apibūdina Lietuvos krikšto problemas ir atskleidžia pagrindinius tautos krikščionėjimo etapus⁴.

Leidykloms pateikti dar keli reikšmingi M. Jučo darbai, kuriuose toliau nagrinėjamos anksčiau pasirinktos temos. Jie skaitytojus turėtų pasiekti jau 2002 metais. Lietuvos krikšto, tautos evangelizacijos problemas, seniausių Vilniaus bažnyčių statybos istorijos peripetijas Profesorius aptarė spaudai įteiktame savo pranešime, kurį 2001 m. rugsėjį perskaitė reprezentacinėje tarptautinėje konferencijoje „Lietuvos krikščionėjimas Vidurio Europos kontekste“. Leidykloje „Aidai“ redaguojamas naujas, antrasis, papildytas ir pakoreguotas Profesoriaus knygos „Lietuvos metraščiai“ leidimas⁵.

2001 m. vasarą pasirinkęs profesoriaus emerito statusą ir sumažinęs savo pedagoginį krūvį, bet likdamas dėstyti specialiuosius kursus Vilniaus universiteto Istorijos fakultete ir aktyviai dalyvaudamas doktorantūros studijų komitetų veikloje, M. Jučas, nuolat keliaujantis tarp Vilniaus ir Varnių, toliau dirba prie aktualių Lietuvos istorijos problemų, kurias signalizavo savo ankstesnėse studijose. Viena tokių temų, Profesoriaus prieš tris dešimtmečius pradėtų analizuoti baudžios irimui skirtoje monografijoje⁶, – tai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų, bajorų, dvasininkų filantropinės nuostatos, ypač vaizdžiai išryškėjančios jų testamentų tekstuose. Kaip jau tapo įprasta, istorijos tyrinėtojai ir mylėtojai nekantriai laukia iš M. Jučo naujų studijų autoriui itin būdingo kritiško požiūrio į gausius šaltinius, plačios istoriografinės erudicijos, atsargumo formuluojant hipotezes, pateikiamų išvadų įžvalgumo ir originalumo.

Ilgiausių metų!

Vydas D o l i n s k a s

³ M. J u č a s, *Lietuvos ir Lenkijos unija (XIV a. vid. – XIX a. pr.)*, Vilnius, 2000. Šia monografija Profesorius papildė savo ankstesnę knygą *Nuo Krėvos sutarties iki Liublino unijos*, Kaunas, 1970.

⁴ M. J u č a s, *Krikščionybės kelias į Lietuvą. Etapai ir problemos*, Vilnius, 2000.

⁵ Pirmasis studijos apie Lietuvos metraščius leidimas pasirodė 1968 m., žr. M. J u č a s, *Lietuvos metraščiai*, Vilnius, 1968.

⁶ M. J u č a s, *Baudžios irimas Lietuvoje*, Vilnius, 1972.

ISTORIKUI IR ARCHYVISTUI DOMUI BUTÈNUI – 75 METAI

Domas Butėnas gimė 1926 m. balandžio 9 d. JAV, Čikagos mieste, Bridžporte. Krikštytas lietuvių Šv. Jurgio parapijos bažnyčioje. Tėvai – Petras Butėnas iš Anykščių valsčiaus ir parapijos Vozgėlių kaimo ir Julė Kazlauskaitė iš Anykščių parapijos Andrioniškio filijos. Tėvas dirbo Čikagos gyvulių skerdykloje darbininku, mama – valytoja įstaigoje. Abu tėvai buvo raštingi. Prenumeravo laikraštį „Keleivis“. Tėvas Čikagoje buvo du kartus: pirmą kartą prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Jo metu tarnavo JAV kariuomenėje, buvo ekspediciniame korpuse Prancūzijoje. Apdovanotas medaliu „The great war for civilization“.

Šeima į Lietuvą grįžo 1932 m. 1934 m. nusipirko valaką žemės Gečionių kaime, Troškūnų valsčiuje, 12 km nuo Anykščių. Butėnų Domas 1934–1937 m. mokėsi už 1,5 km nuo namų esančioje Rudžionių pradžios mokykloje, 1937–1942 m. – Anykščiuose, 1942–1944 m. – Ukmergės mokytojų seminarijoje. Reicho darbo tarnybos išvengė, išsislapstė. Kadangi buvo baigęs tris mokytojų seminarijos kursus, išvengė ir tarnybos Raudonojoje armijoje. 1944–1945 m. mokytojavo Rudžionių pradžios mokykloje, kurią pats buvo baigęs. 1945 m. baigė Anykščių gimnaziją.

1946–1947 m. studijavo Vilniaus universiteteo Gamtos fakultete biologiją. Tačiau dar mokyklos suole išryškėjęs polinkis į humanitarines disciplinas lėmė, kad 1947 m. perėjo į Istorijos-filologijos fakultetą, istorijos specialybę. 1952 m. baigė universitetą. 1952–1953 m. dirbo Klaipėdoje „Žinijos“ draugijos referentu. Darbas nepatiko. 1953 m. prodekanas Leonas Valkūnas pakvietė į aspirantūrą. Iš pradžių darbo vadovu buvo prof. Ignas Jonynas (mirė 1954 m.), vėliau – prof. Juozas Jurginis. Disertacijos tema tada madinga, bet ir moksliskai aktuali – „Dvarų šeimyna Lietuvoje XVI–XVII a.“ Tema buvo sunki, nes statiška, be įvykių ir dinamikos, istorijos terminija dar nebuvo nusistovėjusi. Aspirantas sėkmingai gilinosi į ją, paskelbė porą straipsnių. Tačiau dėl ligos studijos aspirantūroje užsitęsė.

Ją baigė 1957 m. Buvo galimi trys tolesni keliai: dirbti archyve, redaktoriumi, architektūros paminklų restauracinių dirbtuviu istoriku. Į Istorijos institutą, nors ir labai norėta, nepriėmė dėl socialinės kilmės, buvo ne komjaunuolis, palaikė ryšius su užsieniu. D. Butėnas pasirinko archyvisto kelią. Pirmieji darbo metai ką tik pradėjusiam veikti Lietuvos TSR centriniam valstybiniame istorijos archyve (dabar – Lietuvos valstybės istorijos archyvas, toliau jį vadinsime Istorijos archyvu) optimistiškai nenuteikė, juolab buvo vienintelis lietuvis istorikas kolektyve. Tačiau dirbo tai, kas buvo reikalinga – aprašinėjo dvasinių institucijų fondus, pildė archyvo pažymas, teminius paklausimus ir kt.

Taip prasidėjo D. Butėno ilgametė ir sėkminga karjera archyve: 1957 m. buvo priimtas moksliniu bendradarbiu, 1959 m. – jau dokumentų naudojimo skyriaus vedėjas, 1961 m. paskirtas archyvo direktoriumi ir šiose pareigose dirbo iki 1987 m.

Vadovauti tokiai specifinei įstaigai kaip tuometis Istorijos archyvas nebuvo lengva. Net tvarkant atskirus archyvus iš Vidaus reikalų ministerijos, sistemoje buvo ilgai jaučiama šios represinės institucijos sukurta atmosfera. Buvo tik deklaruojama, kad archyvas yra istorijos šaltinių tyrinėjimų bazė. LDK istorijos tyrimas, jos institucijų dokumentų paieškos sistemų sudarymas bei tobulinimas buvo netoleruojamas, ignoruojamas. Archyvams vadovavo Maskvos ir Vilniaus žinybos, o joms iš esmės terūpėjo „revoliucionierių“ fondai, mikrofilmavimas ar šioks toks dokumentų restauravimas. Beprasmiškai buvo sunaikinta dalis „mažaverčių“ dokumentų. Nemažai archyvinės medžiagos, remiantis sovietinės archyvistikos principais, iš archyvo buvo perduota Baltarusijai, Rusijai, Lenkijai. Pasipriešinti šiems veiksams buvo neįmanoma, tai kartino gyvenimą. Galime tik įsivaizduoti, kiek pastangų reikėjo D. Butėnui įtikinti tuometinį VRM Archyvų skyriaus viršininką Eusiejų Rozauską, kad nenaikintų senųjų bažnytinių metrikų knygų „kaip neturinčių išliekamosios mokslinės vertės“. Sugebėjo Vilniuje užlaikyti iš Baltarusijos atsiųstus Lenkijai perduoti Suvalkų gubernijos lietuviškųjų apskričių ir gminų (valsčių) fondus. D. Butėnui esame dėkingi už didžiulę Lietuvos istorijos šaltinių Lenkijos, Latvijos, Baltarusijos, Rusijos ir Ukrainos archyvuose padarytų mikrofilmų kolekciją. Jo ir kolegų didžiulėmis pastangomis ir ilgų metų darbu pasiekta, kad Istorijos archyve saugoma Lietuvos Metrikos kopija.

Šalia ataskaitų, planų, patikrinimų, susirinkimų, kontrolių ir kitų sovietinės ideologinės įstaigos atributų atgaiva protui ir sielai buvo darbas Vilniaus universiteto Istorijos fakultete 1967–1987 m. – paskaitos, seminarai, praktiniai užsiėmimai. Neužmetė mokslo tiriamojo darbo, 1976 m. apgynė disertaciją, buvo vienas iš Vilniaus universiteto privilegijų publikacijos „Academia et universitas Vilmensis“, iš spaudos išėjusios 1979 m., rengėjų.

Sunkus, įdomus ir rizikingas buvo visuomeninis darbas. D. Butėnas dvi kadencijas (1968–1972) buvo Kraštotyros draugijos Vilniaus miesto skyriaus pirmininku. Kraštotyra tuomet buvo vienintelė nepolitinė organizacija. 1968–1972 m. išėjo svarbiausios iki Nepriklausomybės atkūrimo parengtos kraštotyros regioninės monografijos. 1969 m. D. Butėno parengta monografija „Gervėčiai“ išvydo dienos šviesą 1989 m. Periodinėje spaudoje, laikraščiuose ir žurnaluose D. Butėnas paskelbė per 100 straipsnių, daugiausia kultūros ir istorijos temomis.

Pastarasis dešimtmetis gerbiamam Jubiliatui buvo itin kūrybingas ir glaudžiai susijęs su Istorijos archyvo gyvenimu ir problemomis. Ilgametė archyvinio darbo patirtis ir išsamus archyve saugomų istorijos šaltinių išmanymas padėjo parengti ir

išleisti 1995 m. knygą „Sapiegų giminės dokumentai“. Universitete skaitytų paskaitų pagrindu parengė ir 1997 m. paskelbė „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybinių ir visuomeninių institucijų istorijos bruožai XIII–XVIII a.“ Leidykloje savo eilės laukia dokumentų rinkinio „Academia et universitas Vilnensis“ pataisyta ir papildyta antroji laida. Baigta rengti Istorijos archyvo 150 metų jubiliejui skirta monografija.

Gražios sukakties proga Mokytojui ir Kolegai linkime stiprios sveikatos ir ilgų kūrybingų metų.

Laima T a u t v a i š a i t ė

FELIKSUI SLIESORIŪNUI – 70

Feliksas Sliesoriūnas gimė 1931 m. liepos 17 d. Utenos rajono Šlapių kaime, darbininkų šeimoje. 1935 m. su tėvais persikėlė į Kauną, kur Nemuno ir Neries santakoje prabėgo vaikystė. Kaip vieną išpūdingiausių vaikystės prisiminimų F. Sliesoriūnas mena pirmąją kiemo berniūkščių kelionę pėsčiomis į Raudondvarį, o vėliau – garlaivių į Veliuoną. Vaikystėje išryškėjęs noras keliauti, pažinti savo gimtąjį kraštą išliko visam gyvenimui. Patirta sunki kojos trauma F. Sliesoriūną buvo ilgam įkalinusi namuose, užkirtusi kelią mokytis kartu su bendraamžiais. Tačiau įveikęs negalią, kelis kartus peršokęs per klases, 1953 m. F. Sliesoriūnas baigė Darbo jaunimo vidurinę mokyklą. Ieškodamas savo pašaukimo, buvo įstojęs į Kauno politechnikos institutą, tačiau jau pirmaisiais studijų metais suvokė, kad geru inžinieriumi netaps. Techniniai dalykai jam buvo svetimi. Todėl 1954 m. sėkmingai išlaikęs stojamuosius egzaminus, tapo Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto studentu.

1954–1959 m. F. Sliesoriūnas studijavo istoriją Vilniaus universitete ir kartu nuo 1957 m. dirbo Lietuvos mokslų akademijos kadru skyriaus inspektoriumi, vėliau – lektoriumi-konsultantu.

Baigęs universitetą, F. Sliesoriūnas dirbo Lietuvos MA aspirantūros vedėju. 1962–1964 m. mokėsi Lietuvos MA Istorijos instituto aspirantūroje. 1964–1969 m. dirbo Istorijos instituto jaunesnioju, 1969–1979 m. – vyresnioju moksliniu bendradarbiu.

Dirbdamas institute, F. Sliesoriūnas daugiausia dėmesio skyrė XIX a. Lietuvos istorijos studijoms. Pagrindinės istoriko mokslinio darbo kryptys buvo 1830–1831 m. sukilimas Lietuvoje ir XIX a. Vilniaus miesto istorija. 1971 m. F. Sliesoriūnas apgynė daktaro (tuo metu – istorijos mokslų kandidato) disertaciją, o 1974 m. jos pagrindu išleido stambią monografiją „1830–1831 metų sukilimas Lietuvoje“.

Vilniaus miesto istorijos tyrinėjimus vainikavo 1980 m. išleistas leidinys „Gedimino aikštė Vilniuje“.

1979 m. F. Sliesoriūnas perejo dirbti į Vilniaus valstybinį pedagoginį institutą (dabar – Vilniaus pedagoginis universitetas), tapo Istorijos fakulteto Visuotinės istorijos katedros vedėju, docentu, dėstė vidurinių amžių istoriją. Bendradarbių bei studentų buvo vertinamas kaip geras dėstomo dalyko žinovas, griežtas ir reiklus dėstytojas. Pedagoginę veiklą derindamas su moksliniu tiriamuoju darbu, F. Sliesoriūnas ėmėsi XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios Lenkijos-Lietuvos valstybės politinės istorijos tyrimų, rinko archyvinę medžiagą Lietuvos, Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos bibliotekose bei archyvuose. Be to, istorikas dirbo Lietuviškosios tarybinės enciklopedijos konsultantu, parašė Lenkijos-Lietuvos valstybės valdovų Augusto II ir Augusto III, iškilių kultūros bei politikos veikėjų A. Vijūko-Kojalavičiaus, A. Čartoriskio, S. Konarskio, V. Matuševičiaus, B. Kalinausko, M. Pr. Karpavičiaus ir kt. biografijas šiam leidiniui.

1993 m. atsikąęs pedagoginės veiklos, F. Sliesoriūnas ir toliau tęsia mokslinius tyrimus, sukauptos gausios archyvinės medžiagos pagrindu skelbia straipsnius mokslinėje spaudoje, dalyvauja visuomeninės Mažosios Lietuvos reikalų tarybos veikloje. „Atiduodamas duoklė“ savo ilgametei darboviete – Pedagoginiam universitetui, F. Sliesoriūnas parašė šios aukštosios mokyklos istoriją nuo jos įkūrimo 1935 m. Klaipėdoje iki uždarymo 1943 m. Vilniuje. Pirmosios Lietuvos aukštosios pedagoginės mokslo įstaigos istorijos fragmentai buvo publikuoti jubiliejiniame Vilniaus pedagoginio universiteto leidinyje („Vilniaus pedagoginis universitetas. 1935–1995 metai“, Vilnius, 1995 m.), o praėjus keleriems metams pasirodė atskiru leidiniu („Respublikos pedagoginis institutas 1935–1943 metais“, Vilnius, 1998 m.). Iškilių Lietuvos pedagogų biografijas papildė 1999 m. F. Sliesoriūno paskelbtas straipsnis apie pirmąją lietuvę istorijos mokslų daktarę, Šveicarijos Friburgo universiteto auklėtinę Mariją Andziulytę-Ruginienę.

F. Sliesoriūnas ir toliau lieka ištikimas LDK politinės istorijos tyrimams. Istoriko dėmesys krypsta į iki šiol mažai tirtą XVIII a. pirmųjų dešimtmečių LDK istoriją, būtent į 1733–1736 m. tarpuvaldį. Šia tema jau pasirodė du Jubilato straipsniai, trečiasis publikuojamas šiame LIM numeryje. Tikimės, kad šiuos Istoriko tyrimus vainikuos išsami, gausiai dokumentuota monografija.

Gražios sukakties proga linkėdami stiprios sveikatos ir kūrybingų metų, kolegų ir mokiniai taip pat linki naujų, plačių barų Lietuvos istorijos tyrinėjimuose.

Ramunė Š m i g e l s k y t ė - S t u k i e n ė

ŽODIS STANISŁAWO ALEXANDROWICZIAUS SUKAKČIAI

Stanisławo Alexandrowicziaus darbai yra gerai žinomi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos tyrinėtojams Lenkijoje, Lietuvoje, Baltarusijoje, kitose šalyse. Proga pristatyti jį šiuose puslapiuose yra 70 metų sukaktis.

S. Alexandrowiczius gimė 1931 m. balandžio 5 d. Vilniuje. Antrąjį pasaulinį karą šeima pasitiko Lucke, iš ten 1940 m. buvo ištremta į Kazachstaną, iš kur į Lenkiją atvyko tik 1946 m. Istoriją studijavo Mikalojaus Koperniko universitete Torunėje ir Adomo Mickevičiaus universitete Poznanėje, čia lankė Henryko Łowmiańskio seminarą. 1955 m. baigė studijas ir, kiek padirbėjęs Valstybiniame vaivadijos archyve Poznanėje, tapo asistentu universiteto TSRS tautų istorijos katedroje, kuriai vadovavo H. Łowmiańskis. Tai, matyt, lėmė S. Alexandrowicziaus atsidėjimą LDK istorijai. 1960 m. jis apgynė daktaro disertaciją „Baltarusijos ir Lietuvos miestelių ūkinės funkcijos XVI a. – XVII a. pirmojoje pusėje“.

Mokslo spaudoje S. Alexandrowiczius spausdintis pradėjo 1956 m., 1961 m. pasirodė straipsnis „Miasteczka Białorusi jako ośrodk handlu w XVI i w połowie XVII wieku“ (Rocznik Białostocki, t. 1, 1961, s. 63–130), 1965 m. – „Mapa Wielkiego Księstwa Litewskiego Tomasz Makowskiego z 1613 r. tzw. „radziwiłłowska“ jako źródło do dziejów Litwy i Białorusi“ (Studia Źródłoznawcze, t. 10/1965, s. 33–67). Šie straipsniai tarsi pranešė apie LDK istorijos sferas, kurios tapo svarbiausios autoriaus moksliniame darbe ir kur jis daugiausia padarė. S. Alexandrowicziaus darbų bibliografijoje, kurioje pozicijų skaičius artėja prie 200, LDK miestelių istorijos bei senosios LDK kartografijos tyrinėjimai sudaro liūto dalį, šių temų tyrimus skelbia tyrinėtojas iki šių dienų. Jis nėra šių dviejų sferų belaisvis, imasi ir kitų temų, pvz., Lenkijos aviacijos istorijos tyrimų, parašė pluoštą biogramų į aukštai vertinamą „Polski Słownik Biograficzny“. Miestelių istorijos tyrimai paskelbti ir tebeskelbiami straipsnių pavidalu, o kartografijos tyrimai, be gausių straipsnių, dar buvo apibendrinti monografijoje „Rozwój kartografii Wielkiego Księstwa Litewskiego do połowy XVIII wieku“ (Poznań, 1971; II patais. ir papild. leid. – Poznań, 1989, su 38 žemėlapių ir planų kopijų aplanku).

Monografija tapo habilitacijos 1972 m. pagrindu, 1973 m. S. Alexandrowiczius tapo docentu. Nuo 1977 m. dirbo Varšuvos universiteto filiale Balstogėje, nuo 1987 m. vadovauja Mikalojaus Koperniko universiteto Torunėje Istorijos ir archyvistikos instituto Rytų Europos istorijos skyriui. 1989 m. tapo ekstraordinariu profesoriumi, 1994 m. – ordinariniu. Be pagrindinio darbo Torunėje, S. Alexandrowiczius yra Istorinės geografijos komisijos prie Lenkijos mokslų akademijos Istorijos mokslų komiteto pirmininkas, bent kelių mokslinių žurnalų redkolegijų narys. Panašių jo pareigų sąrašą galima būtų pratęsti.

Viena iš pedagoginio darbo sferų yra vadovavimas doktorantūros studijoms. Daktaro disertacijas yra apsigynę bene 7 S. Alexandrowicziaus mokiniai. Tarp disertacijų yra skirtų LDK istorijai (W. Jarmoliko „Organizacja służby dyplomatycznej w Wielkim Księstwie Litewskim w czasie rządów Kazimierza Jagiellończyka i Alexandra Jagiellończyka“, A. Dydcziaus „Dzieje zakonu braci mniejszych kapucynów na Litwie od w. XVIII do r. 1993“, T. Kempos „Mikołaj Krzysztof Sierotka (1549–1616), wojewoda wileński“), kitose nagrinėjamos LDK istorikams taip pat svarbios Palenkės istorijos problemos.

Kaip sakyta, S. Alexandrowicziaus darbai gerai žinomi Lietuvos istorikams. Jo kompleksiniai miestelių istorijos tyrinėjimai, kai buvo ištirta jų genezė ir tinklo susidarymas, demografinė raida, amatai ir prekyba, tiek visos poliublijinės LDK mastu, tiek atskiruose regionuose, Palenkėje ar būsimosios Baltarusijos žemėse, yra pamatiniai XVI–XVII a. LDK visuomenės ir ūkio pažinimui. Kartu jie yra impulsas tolesniems tiek lokaliniams, tiek apibendrinantiems miestų ir miestelių tyrimams. S. Alexandrowicziaus ir Lietuvos istorikų, tyrinėjančių miestų ir miestelių istoriją, darbų, kuriuos pats S. Alexandrowiczius ne visada panaudoja (matyt, dėl kalbos barjero), jungtys žada įdomius rezultatus.

LDK istorinės kartografijos baruose neišmanoma pervertinti S. Alexandrowicziaus įnašą tiek į Lietuvos žemių vaizdo Europos kartografijoje, tiek į kartografijos raidos Lietuvoje, tiek į iškilų kartografų biografijų tyrimus. Aukšto lygio kompleksiniai Lietuvos senosios kartografijos tyrimai padarė S. Alexandrowicziaus šios sferos tyrimų buvusios Abiejų Tautų Respublikos žemėse lyderiu. Kalbant apie konkrečius dalykus, reikia pasakyti, kad jam pavyko pagrįsti hipotezę apie ankstyvesnę, nei 1613 m., Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio žemėlapiu leidimą arba surasti nežinotą T. Makovskio raižytą 1611 m. Maskvos planą.

S. Alexandrowiczius yra nuolatinis Lituaniškos komisijos prie Lenkijos mokslų akademijos Istorijos mokslų komiteto konferencijų Varšuvoje dalyvis, tačiau Lietuvoje lankosi nedažnai, dažniau Baltarusijoje. 1994 m. dalyvavo konferencijoje Vytauto Didžiojo karo muziejuje Kaune, čia paskelbė „Kartografia wojskowa Litwy do połowy XVII wieku“ (Lietuvos karybos istorijos klausimai (2), Kaunas, 1994). Tai nėra daug, bet patys S. Alexandrowicziaus darbai išsiskiria Lietuvos istoriografijoje, gyvena joje.

Todėl, tikėdamiesi naujų darbų, linkime Sukaktuviniukui visokeriopos sėkmės, kūrybinių planų išsipildymo.

Zigmantas K i a u p a

PROFESORIUI HENRYKUI WISNERIUI – 65

Prof. Henryko Wisnerio nuopelnus Lietuvos istorijos mokslui galima pavadinti savotišku fenomenu. Giliai ir konceptualiai plėtodamas Abiejų Tautų Respublikos istorijos tyrinėjimus, pagrindinį dėmesį skirdamas XVII a. pirmosios pusės politinei istorijai, Lenkijos ir Lietuvos santykiams, rašydamas Lietuvos valstybės istorijos sintezes, jis pasiekė išpūdingų rezultatų. Prisiminus, kad pirmoji H. Wisnerio knyga „Wojna nie wojna. Szkice z przeszłości polsko-litewskiej“ (*Karas ne karas. Lenkijos-Lietuvos praeities bruožai*) buvo išspausdinta 1978 m. Šiuo metu jo darbų bibliografiją sudaro 350 pozicijų, iš jų 25 monografijos. Reikia pripažinti, jog Klėja nepašyktėjo Profesoriumi talento, darbštumo ir kūrybinio entuziazmo.

H. Wisnerio veikaluose, kilusiuose iš bendros idėjos apie valstybę, visuomenę, žmogaus proto ir veiksmų galią, jo abejones ir silpnybes, glūdi viena monumentali tema. Ją plėtodamas, Profesorius ieškojo atsakymo į klausimą, kokios priežastys lėmė valstybės ryšiais susietų tautų atskirumą, kartu – ištikus amžius trukusį bendrumą, kodėl ir kada Abiejų Tautų Respublika sugebėjo pasiekti suklestėjimą, o vėliau – smukti, neišsprendusi sudėtingų bendrabūvio problemų, įveldama palikuo- nis į painius santykius dėl valstybės ir kultūros palikimo dalybų. Ypatingas profesoriaus požiūris į bendrąją praeitį bruožas – abiejų tautų iškilumo ir lygios vertės pripažinimas, taip pat suvokimas, kad į daugelį klausimų nėra ir nebus vienareikš- mio atsakymo.

H. Wisneris gimė 1936 m. rugpjūčio 25 d. Varšuvoje, darbininkų šeimoje. Karas ir pokario metai suformavo tam tikrą nuostatą, kuri lėmė, jog baigęs mokyklą pasuko į Karo technikos akademiją. Po metų mokslus joje nutraukė. 1956 m. baigė karininkų mokyklą, gaudamas papuručiko laipsnį ir tuoj pat išėjo į atsargą, nes, paragavus Markso mokslų, karininko karjera pasirodė ne itin patraukli. Dar metus padirbėjo statybose ir 1957 m., galutinai apsisprendęs, pradėjo studijuoti Varšuvos universiteto Istorijos fakultete.

Nuo to laiko H. Wisnerio gyvenime atsirado dvi aistros – istorija ir sportas. 1958 m. iškovojo Lenkijos sporto meistro vardą lengvojoje atletikoje, vėliau tapo prisiekusiu dviratininku. Dviračiu keliavo po Lenkiją, su juo atsisveikino tik tada, kai kelius užtvindė lengvieji automobiliai, tiksliau – 1999 m.

Istorijos studijų sėkmę savotiškai lėmė tai, kad turėjo puikų mokytoją – žymų lenkų istoriką prof. Stanisławą Herbstą. Būtent jis atkreipė studento dėmesį į lenkų istorikų mažai pažinto krašto, buvusio valstybinio ir kultūrinio partnerio, praeitį. XVII a. Lietuvos istorija tapo H. Wisneriui pagrindine pažinimo sritimi. S. Herbsto vadovaujamas, 1962 m. parašė ir apgynė magistro darbą „1652 m. birželio 1–2 d.

kautynės ties Batogu“, 1967 m. Varšuvos universitete apgynė daktaro disertaciją „Kristupas Radvila (1585–1640)“. Tolesnius įtemptų tyrinėjimų metus vainikavo habilitacinis darbas „Lietuvos kariuomenė XVII a. pirmojoje pusėje“, apgintas 1972 m.

Skirtingai nuo pradedančiųjų lenkų istorikų, turėjusių galimybę atsidėti mokslo tyrimams akademinėmis sąlygomis, H. Wisneris po universitetinių studijų buvo priverstas pasirinkti mokslininko vienišiaus kelią. Baigęs universitetą, liko dirbti Centrinėje karo bibliotekoje, kurioje įsidarbino dar paskutiniame studijų kurse. Pradžioje ėjo bibliotekininko pareigas, vėliau buvo paskirtas Rinkinių komplektavimo skyriaus vedėju. 1968–1972 m. dirbo Krašto gynybos leidyklos redaktoriumi. Mokslui skyrė likusį po darbo laiką. Tik po habilitacijos 1972 m. pateko į akademinę struktūrą – tapo Lenkijos mokslų akademijos Socialistinių šalių instituto mokslo bendradarbiu.

Kintantis darbinės veiklos pobūdis nedarė įtakos subrandintai nuostatai gilintis į Lietuvos istorijos problemas. 1978 m. pasaulį išvydo dvi H. Wisnerio monografijos: minėtoji „Wojna nie wojna“ bei „Najjaśniejsza Rzeczpospolita. Szkice z dziejów Polski szlacheckiej XVI–XVII wieku“ (*Šviesiausioji Respublika. XVI–XVII a. bajorų Lenkijos istorijos apybraižos*), išsyk atkreipusios tiek akademinės, tiek plačiosios visuomenės dėmesį. Jau šiose knygose ryškėjo savita Lietuvos istorijos interpretacija, griovusi tradicinius istoriografinius vertinimus. Pounijinės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumo raidos klausimas jose buvo pateiktas didikų ir bajorų politinės sąmonės, pastangų išlaikyti savarankiškumą, jų konstruktyvios ir destruktivos veiklos kontekste. Knygos pasižymėjo panaudotų šaltinių pobūdžiu. Politiniai ir teisiniai aktai, bajorų seimelių instrukcijos, valstybės pareigūnų susirašinėjimas, publicistika, poezija, organiškai įterpta į mokslinį tekstą, – visa tai kūrė spalvingą sudėtingo viešojo ir kasdienio valstybės gyvenimo paveikslą.

1980 m. H. Wisneris atėjo į Lenkijos mokslų akademijos Istorijos institutą, kuriame dirba dabar. Čia kartu su kolegomis rašė Lenkijos diplomatijos istorijos antrąjį tomą (1982), tęsia LDK istorijos tyrimus. 1982 m. išleido dar vieną monografiją „Rozróżnieni w wierze“ (*Atskirti tikyba*), šį kartą keldamas klausimą, kokią reikšmę LDK diduomenės politinei ir kultūrinei veiklai turėjo išpažintoji religija, kaip klostėsi katalikų ir disidentų santykiai valstybėje, visuomenėje, giminėje. Vieną įspūdingiausių Abiejų Tautų Respublikos pergalių Livonijos kare, kuris buvo tikras valstybės karinio potencialo išbandymas, nušvietė knygoje „Kirchholm. 1605“. Nuosekliai Lietuvos valstybės ir tautos likimo XIV–XX a. apmąstymui buvo skirta „Unia“ (*Unija*, 1988 m.).

H. Wisnerio produktyvi mokslinė kūryba pelnė pripažinimą tiek gimtojoje Lenkijoje, kai 1987 m. jam suteiktas ekstraordinarinio profesoriaus vardas (ordinariiniu profesoriu jis tapo 1994 m.), tiek Lietuvoje, kur 1991 m. buvo išleistas jo pirmas darbas lietuvių kalba, sudarytas iš dviejų monografijų ir pavadintas „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumo pavojai“.

Tyrinėjant kontroversines parlamentinės bajorų respublikos istorijos problemas, ilgainiui vis labiau rūpėjo aiškintis, kokį vaidmenį joje atlieka valdovas, kaip politinio gyvenimo praktikoje buvo realizuojamos valdovo teisės ir pareigos tautai. Taip kilo valdovų biografijų sumanymas: 1991 m. pasauli išvydo Zigmanto Vazos, 1995 m. – Vladislavo IV Vazos gyvenimo ir veiklos aprašymai. Vėliau juos prasingai papildė vieno iš prieštaringiausių Abiejų Tautų Respublikos politinių veikėjų Jonušo Radvilos (1612–1655) biografija, vienu metu pasirodžiusi Vilniuje ir Varšuvoje (2000). Savotiškas Vazų dinastijos laikotarpio tyrinėjimų tęsinys buvo istoriografijoje beveik užmiršta tema – Abiejų Tautų Respublikos XVI–XVII a. santykiai su Maskva, kai brendo mintis apie trijų valstybių uniją („Król i car. Rzeczpospolita i Moskwa w XVI–XVII wieku“ – *Karalius ir caras. Abiejų Tautų Respublika ir Maskva XVI–XVII a.* 1995 m.).

Tiesą sakant, visoms Profesoriaus knygoms išvardyti reikėtų atskiro sąrašo. Tačiau negalima nepaminėti jo parašytų Lietuvos istorijos sintezių. Maksimaliai panaudodamas lenkų ir lietuvių istoriografiją – pastarąją laisvai skaitė originalo kalba, – 1991 m. išleido „Litwa i Litwini“ (*Lietuva ir lietuviai*), kurioje pateikė Lietuvos istorijos nuo Mindaugo laikų iki nepriklausomybės atkūrimo savąją interpretaciją. Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministerija ją rekomendavo kaip vadovėlį Lietuvos lenkų mokykloms. Honorarą už 1993 m. Vilniuje išleistą knygą Profesorius paprašė atiduoti kuriai nors Lietuvos vidurinei mokyklai. Įvertindamas nepriklausomos Lietuvos istoriografijos pasiekimus, dar kartą apmąstė valstybės tapsmo problemas ir 1999 m. parašė „Litwa. Dzieje państwa i narodu“ (*Lietuva. Valstybės ir tautos istorija*), savo poziciją Lietuvos atžvilgiu išreiškdamas Czesława Miłoszo eilėmis, kurias pasirinko knygos *motto*: „Būkite savimi ...“

Tikriausiai kiekvienas autorius turi labiausiai pamėgtą temą, prie kurios norisi grįžti ir ją įvertinti žvelgiant iš laiko perspektyvos. H. Wisneriui tokia tema – tautos požiūris į save ir savo valstybę. Sukurdamas iš esmės naują tekstą, jis šią temą įprasmino 2001 m. išleistoje knygoje, kuriai parinko panašų į mokslinės veiklos pradžioje parašyto veikalo pavadinimą „Najjaśniejsza Rzeczpospolita. Szkice z czasów Zygmunta III i Władysława IV Wazy“ (*Šviesiausioji Respublika. Zigmanto III ir Vladislavo IV Vazų laikų bruožai*).

H. Wisnerio veikalų populiarumą didina ne tik sugebėjimas pasirinkti ir profesionaliai interpretuoti istorijos problemą. Glaustas ir elegantiškas rašymo stilius,

mokėjimas taikliausiai išreikšti mintį, kalbos kultūra jo rašytam tekstui suteikia ypatingo patrauklumo.

Šalia Lietuvos istorijos tyrinėjimų Profesorius nuveikė didelį ir prasmingą darbą rūpindamasis naujausios Lietuvos istoriografijos idėjų sklaida Lenkijos akademijoje bendruomenėje. Nuo 1992 m. jis vadovauja Lituanistinei komisijai prie Lenkijos mokslų akademijos Mokslo tyrimų komisijos. Dalyvauti kasmetinėse Lituanistinės komisijos konferencijose kviečiami Lietuvos ir Lenkijos istorikai, senosios literatūros specialistai, menotyrininkai, kuriems suteikiama galimybė diskutuoti opiausiomis Abiejų Tautų Respublikos istorijos ir kultūros problemomis. Lenkijos mokslo leidiniuose nuolat pasirodo profesoriaus recenzijos, pristatančios naujausius Lietuvos istorikų darbus. 1992–1999 m. H. Wisneris pirmininkavo Istorijos mokyimo problemų tyrimo Lenkijos ir Lietuvos ekspertų komisijai, atstovaudamas lenkų pusei. Komisija, recenzuodama Lietuvoje ir Lenkijoje leidžiamus istorijos vadovėlius mokykloms, daug prisidėjo prie to, kad juose būtų pateikiamas objektyvus požiūris į lenkų ir lietuvių santykius. Nuo 2001 m. jis posėdžiauja Adomo Mickevičiaus Lenkijos ir Lietuvos bendradarbiavimo paramos fondo apdovanojimų kapitule, kurią globoja Lenkijos Respublikos Prezidentas. Už mokslinius ir visuomeninius nuopelnus Lietuvai Profesorius H. Wisneris buvo apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino IV laipsnio ordinu.

Tad viliamės, kad, sulaukęs gražios ir prasmingos kūrybinės brandos, Profesorius Henrykas Wisneris ilgai ir sėkmingai turtins Lietuvos ir Lenkijos istoriografiją naujais mokslo darbais.

Tamara B a i r a š a u s k a i t ė

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS ISTORIKAS IŠ UKRAINOS FELIKSAS ŠABULDO

Buvo ilgi laikotarpiai, kai Lietuvos ir Ukrainos tautos gyveno vienoje valstybėje, jų istorija glaudžiai pynėsi. Akivaizdu, kad Lietuvos ir Ukrainos istorikams kyla bendros ar panašios mokslinės problemos, atsiveria didelės bendradarbiavimo erdvės. Tačiau tas bendradarbiavimas dar nėra dažnas ir vaisingas reiškinys. Dabar nesiaiškinant, kodėl taip yra, pasakytina, kad yra teigiamų išimčių ir kaip šios minties patvirtinimas pristatoma Felikso M. Šabuldo (Фелікс Михайлович Шабульдо) mokslinė veikla, jo darbai.

Tai darome sukakties proga, nes gimė Feliksas Šabuldo 1941 m. balandžio 21 d. tolimajame Sibiro mieste Ulan Udė. Visą savo sąmoningą gyvenimą praleido

Kijeve, kur, baigus vidurinę mokyklą, teko padirbėti darbininku, nuo 1962 m. – Ukrainos sostinės archyvuose archyvaru ar žurnalo „Ukrainos archyvai“ („Архивы Украины“) redakcijoje. 1968 m. baigė istorijos studijas Kijevo Taraso Ševčenkos universiteto vakariniame skyriuje ir pradėjo dirbti Ukrainos mokslų akademijos Istorijos institute, kur tebedirba. Iš pradžių dirbo „Ukrainos istorijos žurnalo“ („Український історичний журнал“) redakcijoje, mokėsi aspirantūroje, ją baigęs dirbo moksliniu darbuotoju. Porą kartų, nenutoldamas nuo istorijos mokslo, buvo pasukęs kitais keliais – kelerius metus praleido darbuodamasis „Žinijos“ draugijoje (1975–1979). Pertvarkos vėjai atpūtė į kuriamą M. Gruševskio Ukrainos archeografijos ir šaltiniotyros institutą (1990–1996), bet vis grįždavo į Istorijos institutą.

Šiuos išėjimus ir grįžimus, matyt, nemažai lėmė pasirinktoji mokslinių tyrimų kryptis, kuria susidomėjo dar universitete ir kuriai tebėra ištikimas. Tai vėlyvųjų viduramžių Ukrainos žemių politinė istorija, taigi ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) istorija. XX a. 8–9-ajame dešimtmetyje Lietuvoje ir Ukrainoje šios istorijos tyrimų padėtis buvo panaši – jie nebuvo uždrausti, tačiau oficialiuosiuose sluoksniuose nelaikomi svarbiais ir pakankamai atidžiai ideologiškai prižiūrimi. Tiek Lietuvos, tiek Ukrainos istorikai patyrė, kad be žaibolaidinių frazių, be duoklės vadinamajai Sovietų Sąjungos tautų draugystei tolimojoje praeityje jų straipsniams ar knygoms būti išspausdintoms nelemta. Buvo dar viena aplinkybė, dariusi istorikų padėtį panašią. Lietuvos istorikų žiedas pasitraukė į Vakarų Antrojo pasaulinio karo pabaigoje, o likusiems Lietuvoje buvo primetamos sovietams aktuales tyrimų sritys, Ukraina prarado daugumą savo medievistų XX a. 4-ojo dešimtmečio stalininių represijų metu. Nutrūko skirtingų kartų istorikų darbo tęstinumas, buvo prarastos istorijos mokyklos, vėl ateinantiems į viduramžių politinės istorijos tyrimus trūko kryptingo universitetinio parengimo, teko daug ką atrasti iš naujo ir savarankiškai. Tai sunkino darbą, rezultatai ateidavo lėtai, tačiau būdavo solidūs.

F. Šabuldo yra šios kartos istorikų atstovas Ukrainoje. 1987 m. Kijeve iš spaudos išėjo jo monografija „Pietvakarių Rusios žemės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sudėtyje“ („Земли Юго-западной Руси в составе Великого Княжества Литовского“), parašyta 1983 m. apgintos istorijos kandidato disertacijos pagrindu. Knyga gerai žinoma LDK istorijos tyrinėtojams Lietuvoje, tik priminsime, kad jos turinį sudaro Pietvakarių Rusios, t. y. Voluinės, Podolės, Kijevo, Perejaslavlio ir Černigovo-Severo žemių prijungimas prie LDK bei Haličo Rusios atsiradimo Lenkijos Karalystėje aplinkybės, minėtų žemių egzistavimas LDK iki XIV a. pabaigos. Visa tai susiejama su Aukso ordos, kitų totorių ordų ir chanatų politika Pietvakarių Rusijoje, jos gyventojų bei LDK kova su totoriais.

Totorių tema tapo svarbiausia F. Šabuldo tyrimų tema. Ne vienintele, nes yra knygos „Krikščionybės įvedimas Rusijoje“ („Запровадження християнства на Русі“, Київ, 1988) bendraautoris, šaltiniotyriminkas ir diplomatikos tyrinėtojas. Bet svarbiausia jo straipsnių tematika sukasi apie 1362 m. Mėlynųjų vandenų mūšį; jų veikėjai yra Algirdas ir Mamajus, Vytautas ir Timūras, Karijotaičiai ir totorių chanai. 1998 m. F. Šabuldo paskelbė studiją „Mėlynųjų vandenų problema: galimas jos sprendimo būdas“ („Синьоводська проблема: можливий спосіб її розв’язання“, Київ), rengia spaudai straipsnių rinkinį, kuriame nagrinėja Ukrainos žemių, buvusių LDK, totorių, vietinių politinių jėgų, taip pat Maskvos, Lenkijos, Vengrijos, Moldovos susidūrimų vietą, būklę XIV a.

Jau nurodėme F. Šabuldo kaip vaisingo Ukrainos ir Lietuvos istorikų bendradarbiavimo pavyzdį, o dabar laikas pateikti tai patvirtinančių faktų. Jau minėtoje monografijoje autorius, įveikdamas kalbos barjerą, produktyviai naudojo Romo Batūros ir kitų Lietuvos istorikų darbus. Nuorodos į šiuos darbus nuolat įvedamos ir vėlesniuose F. Šabuldo darbuose. Reikia pripažinti, kad tai vis dar nedažnas reiškinys kitakalbėje LDK istoriografijoje. Pertvarka ir Sovietų Sąjungos griūtis paradoksaliai suaktyvino kalbamą bendradarbiavimą, suteikė jam įvairesnes ir turtingesnes formas. Nuo XX a. 9-ojo dešimtmečio pabaigos F. Šabuldo yra dažnas istorikų konferencijų Lietuvoje dalyvis, kviečiamas dalyvauti Lietuvos istorikų pagerbimo leidiniuose ir mielai ten skelbia savo straipsnius. Dar vienas bendras Lietuvos istorikų ir F. Šabuldo mokslinių interesų objektas yra Motiejaus Strykowski darbai; čia irgi mezgasi kūrybinis bendradarbiavimas.

Savo ruožtu LDK istorikai visada laukia naujų F. Šabuldo darbų pasirodymo. Todėl nuoširdžiai linkime sėkmingai užbaigti minėto straipsnių rinkinio rengimą – jis tikrai laukiamas. Tam reikia kūrybinių jėgų ir sveikatos. To irgi nuoširdžiausiai linkime.

Zigmantas K i a u p a